

СТАНОВИЩЕ

от д-р Анна Свободенова Чолакова – доцент по гражданско и семейно право в
Центъра по юридически науки към Бургаски свободен университет

относно

дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“

област на висше образование „Социални, стопански и правни науки“

професионално направление: 3.6. Право

докторска програма „Гражданско и семейно право“

Автор: Никола Петев Йовчев

Тема: Действие на завета по българското наследствено право

Научен ръководител: доц. д-р Велина Станчева Тодорова

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Със заповед № РД-21-932 от 07.05.2024 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Действие на завета по българското наследствено право“ за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в област на висше образование „Социални, стопански и правни науки“, професионално направление 3.6. Право, докторска програма „Семейно и наследствено право“. Автор на дисертационния труд е Никола Петев Йовчев – докторант в задочна форма на обучение към катедра „Гражданско-правни науки“ при Юридическия факултет на ПУ с научен ръководител доц. д-р Велина Тодорова от същия университет.

Докторантът е представил изискуемите съгласно чл.36, ал.1 от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ документи.

Кандидатът за присъждане на ОНС „доктор“ Никола Петев Йовчев е роден на 20.03.1995 г. в гр. София. Завършил е специалност „право“ в ЮФ на Пловдивския университет през 2019 г. От 2020 г. до 2024 г. е задочен докторант в катедрата по гражданско-правни науки към същия факултет, като от 2021 г. води и семинарни занятия по гражданско право – обща част и по семейно и наследствено право в същия факултет. От м. май 2021 г. до настоящия момент Никола Йовчев е и правен експерт в КС на РБ. Владее италиански и английски език и притежава базови познания по руски.

2. Актуалност на тематиката

Заветът е класически институт на наследственото право, възникнал в древен Рим и добре познат на българската правна система. В същото време обаче, заветът често се оказва неясен не само за лицата, изготвящи своите частни завещателни разпореждания, а и за юристите с дългогодишен опит в тази област /адвокати, нотариуси, съдии/. Следва да се отбележи, че трудностите се пораждат и от наблюдаваната динамика по отношение на обектите на субективните граждански права, което поставя и въпроса за тяхната годност да бъдат предмет на завет.

Налице са множество доктринални спорове и противоречива съдебна практика по ред въпроси, касаещи завета и неговото правно действие. В някои отношения правната уредба се нуждае от осъвременяване и синхронизация. Предложеният за обсъждане дисертационен труд си поставя за цел да обхване всички дискуссионни или неясни въпроси по поставената тема, като за първи път в нашата доктрина предложи цялостна, логически издържана концепция за завета, с акцент върху неговото правно действие. Определено считам, че темата на представения за обсъждане дисертационен труд е и ще бъде актуална предвид нарастващото значение на наследственото право.

3. Познаване на проблема

В своя труд дисертантът показва отлично познаване на разглежданите въпроси в правната ни литература и в съдебната практика, както и в съответното чуждо законодателство - италианско и френско. Проблемите на завета и неговото действие не могат да бъдат изследвани без задълбочени познания в други правни области – обща теория на гражданското право, облигационно, вещно, търговско и гражданско-процесуално право, каквито дисертантът безспорно показва при анализа на становищата по различни въпроси, при аргументацията на своите тези и при уместното съпоставяне със сходни правни фигури.

4. Методика на изследването

За постигането на своите научни цели дисертантът е използвал разнообразна методология. При изследване на генезиса на института е приложен историческият метод, а при съпоставката на института в романо-германските правни системи - сравнителният. На много места в изложението умело са използвани нормативният, нормативно-логическият, телеологическият и систематичният методи, както и различните видове тълкуване.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Цялостното впечатление от представения за обсъждане дисертационен труд е, че дисертантът е изчерпил очертаната в заглавието проблематика и е постигнал поставените пред своето научно изследване цели. В него ясно личи отличната теоретична подготовка на дисер-

танта, способността му за творческо обсъждане на литературния материал, за прецизен анализ на правните проблеми, за издирване и анализ на относимата съдебна практика и за самостоятелни изводи. Ясният и стегнат език способстват за отличното представяне и за лекото възприемане на идеите на дисертанта.

Дисертационният труд се състои от увод, шест глави и заключение. В глава първа, след като е аргументирана необходимостта от такова изследване, накратко е представено историческото развитие на завета – неговият генезис в римското право и в правото по българските земи. Добро впечатление прави стегнатият обем на тази глава, с акцент върху най-съществените и относими към темата въпроси.

Втора глава е посветена на същността на завета. Откроява се целта на автора да изведе неговите основни характеристики във връзка със социалната функция на института. Аналитично и задълбочено са изяснени правните характеристики на завета, като уместно е цитирана съдебна практика. Съпоставките със сходни правни фигури са уместни, изчерпателни и задълбочени. Пълнотата на изложението се допълва от детайлния анализ на модалитетите, като бих открила частта относно тежестта. В тази глава са разгледани и правомощията на заветника, което не считам за особено уместно / в т.8 вземам отношение по този въпрос/.

В трета глава подробно са разгледани двата основни вида завет – пряк и косвен, открити са ясно различията между тях и правното им действие с оглед практическото им прилагане. Анализирани са критично правната защита на косвения заветник и са направени основателни критики на действащата правна уредба. Откроява се анализът на завет върху непристъпващи в наследствената маса права на наследодателя /с.123 и с.126/.

Глава четвърта е посветена на видовете права, които могат да бъдат предмет на завет. Въпреки постоянното възникване на нови обекти в гражданския оборот, респективно на нови субективни права, може да се каже, че изложението изчерпва проблематиката. Оригинални са вижданията на автора относно завета на семейни права /т. 4.1./, макар че някои от тях намирам за трудно защитими. Положителна оценка заслужава анализът на завет на вземане и въпросите, касаещи уведомлението на длъжника /с. 150/, както заветът на трудови и осигурителни права /с. 151/. Добре аргументирани са изводите относно завета на членствено правоотношение в търговско дружество или в кооперация – /с. 162 – 171/. Положителна оценка заслужават разсъжденията на дисертанта относно завет на плодopolзване по чл.17, ал.2 ЗН /с.176/, които намирам за един от приносните моменти в дисертационния труд. Систематизираният и критичен анализ на завета на владение също може да бъде посочен като приносен момент /т. 4.8./.

Глава пета е посветена на обстоятелствата, пречатващи действието на завета – основанията за недействителност и отмяна. Основанията са разгледани пълно, аналитично и систематизирано. Критиките на дисертанта относно неprecизната правна уредба на основанията за нищожност и унищожаемост на завещанието като цяло и в частност във връзка с деес-

пособността на завещателя, следва да бъдат оценени положително. Анализът на основанията за отмяна са добре систематизирани и разделени на общи - за отмяна на завещанието като правен акт, в който се съдържат заветите, и на специални - които се отнасят само да заветите като частни завещателни разпореждания.

Шеста глава логически завършва изложението, като анализира отговорността на заветниците, която е субсидиарна спрямо отговорността на наследниците като общи правоприменици, но има важно практическо значение, защото поражда ред усложнения както между наследниците, така и спрямо третите лица – кредиторите на наследството. Основателно тази глава е разделена на отговорност пред кредиторите и отговорност спрямо наследниците с право на запазена част от наследството. Приносен характер имат критиките на действащата уредба и смелото предложение *de lege ferenda* във връзка с правилото на чл. 37 ЗН /с. 242 – 247/.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

За участие в настоящата процедура, освен дисертационният труд, са представени 4 статии, свързани с темата на дисертацията и публикувани в авторитетни научни издания. Две от статиите са с едно и също заглавие и с донякъде припокриващо се съдържание. Те потвърждават цялостното положително впечатление от качествата на кандидата, които отговарят напълно на изискванията за присъждане на ОНС „доктор“.

Научните приноси на докторанта са изведени в Автореферата, макар и очертани доста общо. Наред с посочените в предходната точка конкретни приносни моменти по отделни правни проблеми, се открояват следните научни и научно-приложни постижения на представения за обсъждане дисертационен труд:

- на първо място, това е първото цялостно, систематически представено изследване на действието на завета, което отразява пълно и анализира състоянието на правната ни доктрина по въпроса, тенденциите в релевантната съдебна практика и относимото чуждестранно законодателство;
- историческият и сравнително-правният анализ е представен с оглед предложения за бъдещо усъвършенстване на националното законодателство и по-точно тълкуване и правоприлагане на действащите правни норми;
- направена е систематизация на предмета на завета;
- систематизирано, изчерпателно и аналитично са представени всички аспекти на правното действие на завета по българското право;
- направен е опит за диференциране и очертаване на завета, като са изведени неговите белези като правен институт и е предложена дефиниция, обхващаща направените наблюдения.

7. Автореферат

Представеният Автореферат пълно и точно отразява съдържанието на дисертационния труд, направен е в съответствие с всички нормативни изисквания и коректно отразява основните резултати, постигнати в научното изследване.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Без съмнение, представеният за обсъждане дисертационен труд отговаря на високи научни и научно-приложни стандарти като е постигнал поставените от дисертанта цели. Напълно естествено е обаче към автора да бъдат отправени и някои критики и препоръки.

Още при първото запознаване с представеното научно съчинение прави впечатление заглавието: „Действие на завета по българското наследствено право“, което поражда въпроса защо темата е ограничена само до действието на завета, след като в съдържанието е отделено значително място на самия институт, на неговия предмет, на различните видове завет. Намирам, че едно заглавие като „Заветът и неговото правно действие /по българското наследствено право“, би съответствало в по-голяма степен на така предложеното съдържание и би представляло по-удачно настоящото изследване при неговото публикуване.

Във втора глава е разгледана правната същност на завета през призмата на учението за правните сделки, като в т. 2.2. детайлно са анализирани „правомощията на заветника“. Въпреки че дисертантът се е постарал да аргументира твърдението, че лицето придобива качеството „заветник“ независимо дали е изразило воля за приемане на завета или не /с. 55/ и да построи върху тезата частта относно правомощията на заветника, считам такава теза за недостатъчно издържана. Подобен постулат неминуемо води до терминологично объркване, до смесване на понятия и на техните правни последици. Видно още в съдържанието на дисертационния труд, точка 2.2. от глава втора е озаглавена „правомощия на заветника“. Тук именно авторът застъпва тезата, че качеството заветник се придобива преди приемане на завета. Глава шеста, посветена на „Отговорността на заветниците“, се фокусира върху отговорността само на приелите завета лица – същинските „заветници“. Очевидно, правното положение на лицата в двете посочени части на съчинението не е идентично. Смесването на двете качества неминуемо води и до преповтаряне в глава шеста на някои хипотези, вече разгледани в т.2.2. Ето защо, е необходимо да се прави ясно разграничение между правното положение на лице, което е посочено в едно частно завещателно разпореждане като евентуален частен правоприменик /бъдещ заветник/ и лицето, което е приело завета – същински /или консолидиран/ заветник. Разграничението е не само терминологично, а обуславя съществената разлика именно в правните последици, които са основният предмет на настоящото изследване. Относно терминологичното обозначаване на лицата, с което да се постигне необходимото разгранича-

ване между тях, е най-удачно да помисли самият дисертант с оглед цялостната концепция за завета и неговото правно действие.

В глава пета, при анализа на основанията за недействителност на завета поради недееспособност, във връзка със специфичните хипотези на еманципация, настъпила след сключване на граждански брак, е необходимо текстът да бъде актуализиран в съответствие с измененията на чл.6 СК, обнародвани през м. декември 2023 г.

Дисертационният труд би спечелил, ако в заключението, вместо основателните, но твърде общи пожелателни препоръки към нормотворческия процес, бъдат посочени в синтезиран вид конкретните научни изводи и резултати от изследването. Тази препоръка може да се отнесе и към изводите след всяка от шестте глави – положителен подход, който може да се подобри чрез внасяне на повече конкретика относно достигнатите резултати. В този смисъл, като сполучлив пример бих посочила изводите към глава трета от дисертацията.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

ПРЕДСТАВЕНИЯТ ЗА ОБСЪЖДАНЕ ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД СЪДЪРЖА НАУЧНИ И НАУЧНО-ПРИЛОЖНИ РЕЗУЛТАТИ, КОИТО ПРЕДСТАВЛЯВАТ ОРИГИНАЛЕН ПРИНОС В НАУКАТА И ОТГОВАРЯТ НА ИЗИСКВАНИЯТА НА ЗАКОНА ЗА РАЗВИТИЕ НА АКАДЕМИЧНИЯ СЪСТАВ В РБ, НА ПРАВИЛНИКА ЗА НЕГОВОТО ПРИЛАГАНЕ И НА ПРАВИЛНИКА НА ПУ „ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ“ ЗА РАЗВИТИЕ НА АКАДЕМИЧНИЯ СЪСТАВ.

ДИСЕРТАЦИОННИЯТ ТРУД ПОКАЗВА, ЧЕ ДОКТОРАНТЪТ **ПРИТЕЖАВА** ЗАДЪЛБОЧЕНИ ТЕОРЕТИЧНИ ЗНАНИЯ И УМЕНИЯ ПО НАУЧНАТА СПЕЦИАЛНОСТ „ГРАЖДАНСКО И СЕМЕЙНО ПРАВО“ КАТО **ДЕМОНСТРИРА** КАЧЕСТВА И УМЕНИЯ ЗА САМОСТОЯТЕЛНО ПРОВЕЖДАНЕ НА НАУЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ.

ВЪЗ ОСНОВА НА ГОРЕИЗЛОЖЕНОТО, ДАВАМ СВОЯТА **ПОЛОЖИТЕЛНА ОЦЕНКА** ЗА ПРЕДСТАВЕНИЯ ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД, ПОСТИГНАТИТЕ РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО И ПРИНОСИ И **ПРЕДЛАГАМ НА ПОЧИТАЕМОТО ЖУРИ ДА ПРИСЪДИ ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“** НА НИКОЛА ПЕТЕВ ЙОВЧЕВ В ОБЛАСТ НА ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ „СОЦИАЛНИ, СТОПАНСКИ И ПРАВНИ НАУКИ“, ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ „ПРАВО“, ДОКТОРСКА ПРОГРАМА „ГРАЖДАНСКО И СЕМЕЙНО ПРАВО“.

10.06.2024 г.

Изготвил становището:

(подпис)

Доц. д-р Анна Чолакова